
O drahém vzduchu, válkách o vodu a spaní v tee pee

O drahém vzduchu, válkách o vodu a spaní v tee pee

Ekologie upozorňuje na řadu problémů, jejichž dopad se může objevit až v budoucnosti. Jak rychle se změnil po revoluci přístup k ekologii jako k otázkám, které je třeba řešit ihned a neodkladně?

Názory na problémy životního prostředí se po listopadu proměnily naprosto radikálně. Předlistopadový režim tyto informace zveřejňoval jen velmi omezeně, jestli vůbec. Výsledkem bylo, že lidé neměli obraz o celkové situaci. Věděli ale dost k tomu, aby ještě více neměli rádi komunisty, kteří situaci zavinili. Poškození životního prostředí a reflexe lidí výrazně přispěly k pádu komunismu. Už několik týdnů před listopadem 1989 byly například v Teplicích několikatisícové demonstrace za čistý vzduch, které se zvrhly v protirežimní projevy. To vše získalo svůj výraz těsně po revoluci, takže jako první ministr životního prostředí jsem našel výraznou podporu prakticky ve všech společenských vrstvách. Díky široké podpoře ekologických opatření se podařilo spoustu věcí zařídit. První věc se podařila už v dubnu 1990, když jsme

vydali knížku Životní prostředí České republiky. Situace byla skutečně velmi špatná, především ve znečištění ovzduší. Nebylo to ale o moc lepší ani v jiných oblastech, velké problémy byly například se znečištěním vod nebo odpady. Vůbec nešlo o nějaký strach z budoucnosti, ale o aktuální problémy. Dá se říci, že do roku 1998 se podařilo nejhorší věci vyřešit.

Co se v oblasti ekologie naopak za patnáct let po pádu komunismu ještě nepodařilo?

Na přelomu devadesátých let, kdy se podařilo zvládnout největší ekologické problémy, nebyly pochopeny dvě věci, což dodnes vadí. Za prvé to, že ne všechno je v pořádku, a za druhé, že kapacita nástrojů použitých v prvním období se do velké míry vyčerpala a je potřeba stanovit jiné priority a nástroje. Když se dnes podíváte na různé grafy, například znečištění ovzduší, zjistíte, že v poslední době se zejména v oblasti nebezpečných škodlivin nedaří stav vůbec zlepšovat. Je to dáno tím, že zdroje dnešního znečištění jsou jiné, než ty, které se podařilo odstranit. Dnes převážný objem škodlivin nepochází z velkých bodových zdrojů, jako továrny nebo elektrárny, ale domácích topenišť. Dalším zdrojem je doprava. Nemyslím si, že by se lidem mělo zakazovat jezdit autem, ale je třeba dodržovat dané normy a policie je v těchto věcech nečinná. Je známo, že některé stanice technické kontroly vám za mírný úplatek potvrdí cokoliv.

Přestože má více informací, česká společnost tedy není v tomto ohledu disciplinovanější?

Myslím, že není. To je ale věc vlády, která musí lidem vysvětlovat, jak nebezpečné je v domácích kotlích pálit odpadky a podobně. Jsou tu ale i některé úspěchy, například v separování odpadu. V televizi běží kampaň, která může jistě mnohému pomoci. Tedy to je cesta. Řada problémů ale přetrvává, ostatně OECD zveřejnila před několika dny zprávu o hodnocení stavu a politiky životního prostředí v České republice, kde konstatuje to, na co se snažím již delší dobu upozornit, totiž že právě někdy v roce 1998 nebo 1999 se situace zlomila a zlepšení není zdaleka tak pronikavé jako předtím. OECD nám vytká polevení v úsilí, ale také například vysoké emise skleníkových plynů. Podle mého názoru je v té zprávě velmi správně vytipováno padesát tři doporučení, kterými bychom se měli začít řídit.

Když hovoříme o zprávách, které ekologové předkládají, dovolím si jeden citát. „Vědci upozorňují na podobné problémy už dlouho, ale tak závažná zpráva tady ještě nikdy nebyla. Musíme ji brát vážně, i když já nejsem příznivec katastrofických scénářů.“ To jste řekl o studii britských vědců „Čelme výzvě klimatických změn“ na začátku letošního roku. Jak katastrofické jsou nejnovější globální scénáře, které vědci předkládají?

Dneska se z globálního hlediska považuje za nejdůležitější problém změna klimatu. To je něco, co probíhá před našima očima, některé trendy se dají odhadnout do budoucna, jiné jen těžce, protože odpovídi přírodního systému na různá narušení nemají lineární charakter. Tedy nejsou vyloučena překvapení a katastrofy.

Skočím Vám do řeči ještě s jedním citátem: „Před 150 tisíci lety bylo oteplení ještě vyšší a auta ani lidé na ně neměli žádný vliv. Přesto se i tehdy příroda vzpamatovala,“ prohlásil náměstek ředitele Českého hydrometeorologického ústavu. Skutečně se ještě dnes diskutuje o tom, zda existuje přímá souvislost lidského konání s nepříznivými klimatickými trendy?

Samozřejmě se o tom diskutuje, ale lidí, kteří dokáží obrovskou masu údajů o stavu klimatu interpretovat tak, že nepovažují lidský vliv za důležitý, je naprosto mizivé procento. Mezi klimatology je konsenzus naprosto jednoznačný, ale i dnes byste našli lidi, kteří si myslí, že Slunce obíhá kolem Země. Diskutuje se o tom, které lidské činnosti jsou škodlivé a tady zase panuje jednoznačná shoda. Zatímco takové vlivy jako změna využití území, odlesňování a podobné záležitosti nějaký vliv mít mohou, produkce skleníkových plynů, především oxidu uhličitého, jej má naprosto jednoznačně. O tom žádný spor není. Spíše se bavíme o důsledcích, tam už se ale také shoda prohlubuje. Je jasné, že se zvyšuje teplota, mění se vzorce srážek, někde lze očekávat větší sucho, někde naopak vlhko. V Antarktidě se pravděpodobně srážky zvýší, čili je možné, že objem ledovců vzroste. Minulý týden například vyšel v časopisu Nature článek, podle kterého mohou být některé klimatické změny skutečně velmi rychlé, v řádu několika let. Například vztah mezi oceánem a klimatickým systémem atmosféry není úplně přesně prozkoumán, ukazuje se, že oceán je klíčová věc.

Zjistilo se, že za posledních deset let se zvýšila teplota oceánu v průměru o 0,6 procent. To odpovídá 20° C v atmosféře, čili kdyby se oceán neohřál, teplota atmosféry by se zvýšila o 20 stupňů. Je patrné, že citlivost klimatického systému je kriticky závislá na chování oceánu. Z toho mají vědci v současnosti největší strach, především ze změny celkové cirkulace. Hrozí i dílčí změny, například v Golském proudu, které by mohly přinést naopak výrazné ochlazení v západní nebo severozápadní Evropě. Největší obavy ale souvisí s výrazným zvýšením teploty vyšších vrstev oceánu, zejména v tropických oblastech, na což upozornila série nedávných hurikánů, jejichž intenzita s teplotou oceánu úzce souvisí. Pokud je moře teplejší, je k dispozici více energie. Nelze říci, že Katrinu zavinila změna klimatu, ale pravděpodobnost výskytu, frekvence a intenzita výskytu těchto událostí je v souvislosti se změnou klimatu daleko vyšší. Dnes se ukazuje, že vědci byli v odhadech spíše opatrní. Jinak nebezpečí a katastrofických scénářů je samozřejmě mnoho, řada lidí upozorňuje například na plíživou chemizaci prostředí, to může mít také zásadní důsledky.

Prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc. (*1935)

Stal se prvním porevolučním ministrem životního prostředí. Ekologií se zabývá i v současnosti, mimo jiné jako ředitel Centrum pro otázky životního prostředí na Univerzitě Karlově nebo předseda Českého svazu ochránců přírody. Byl hlavním vyjednavatelem pro životní prostředí, vědu a vzdělávání při rozhovorech o přistoupení České republiky k EU. Působil v řadě mezinárodních organizací, například jako předseda komise pro udržitelný rozvoj OSN. V minulém roce byl zvolen do Senátu ČR.

V roce 2000 a 2001 jste předsedal komisi OSN pro udržitelný rozvoj. Ten ve své trojí podstatě, tedy ekonomické úspěšnost, sociální úspěšnosti a ekologické únosnosti, dospěl do věku, kdy člověk obchoduje s čistým vzduchem. Čeho dalšího se můžeme dočkat?

Ano, člověk dnes obchoduje s čistým vzduchem a různých tržních nástrojů se bude využívat čím dál více. Pravděpodobně se více opřeme právě o obchodování s kvótami na znečištění nebo vypouštění škodlivin. Můžeme se dočkat toho, že se plně započítají všechny skryté náklady na výrobu energie a její cena se opravdu výrazně zvýší. To je důležitý úkol pro vládu, aby lidem pomohla a zabránila například hromadnému odpojování od plynu. Můžeme se dočkat i toho, že znečišťování bude mnohem dražší, využívání přírodních zdrojů bude dražší, budeme například platit za vstup do národních parků.

Před časem se hovořilo o zprávě Pentagonu, která uváděla, že lidstvo čekají války o přežití, o vodu, o zdroje.

Nemyslím si, že to dojde až k válkám. Příklad máme na Blízkém východě, kde se války o vodu předpovídaly už před třiceti lety a žádné nebyly. Válka rozhodně nebylo málo, ale neválčilo se o vodu. Rozhodně se dá předpokládat, že tady určité tenze budou a budou narůstat, ale v tomto ohledu jsem optimista a myslím, že lidé chápou, že nějaká válka nic nevyřeší. Byť to zní možná přehnaně optimisticky, myslím, že právě starost o vodu může přinést zvýšení míry vzájemné důvěry. Je to evidentně nedostatkový zdroj pro všechny a řešením není, když se o ní budeme prát.

Otázka na závěr, své dětství jste prožil jako skaut, že? Kdy jste spal naposledy ve stanu nebo pod širákem?

Přiznám se, že už si nevzpomínám. Můj poslední tábor jsem zažil někdy v šedesátých letech, kdy jsme bydleli ve vlastnoručně ušitých tee pee. Pak jsme ale uznali, že s malými dětmi to není to pravé ořechové a pořídili jsme si chalupu na Šumavě. Ale i v ní je to dosti přírodní, krb a svíčky, voda jen ze studánky. Je možné, že jsem v tom tee pee spal i později, ale se stanováním je dávno konec.

TOMÁŠ SACHR

** rozšířený rozhovor vychází také v listopadovém čísle měsíčníku Evropské noviny*